

РАБІНОВИЧ ПЕТРО МОЙСЕЙОВИЧ,

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
Львівської лабораторії прав людини і громадянина
Науково-дослідного інституту державного
будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України,
Україна, м. Львів
e-mail: rtp2009@mail.ru*

УДК 340.12

Львівській лабораторії прав людини – 20 років

У статті висвітлюються причини створення у 1996 р. у структурі Академії правових наук України Львівської лабораторії прав людини, а також основні результати її дослідницької діяльності, участь у сприянні удосконаленню Конституції та іншого законодавства України, його тлумачення і застосування. Зокрема, йдеться про підготовку та оприлюднення у 2015 р. першого проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України в частині прав, свобод і обов'язків».

Ключові слова: Львівська лабораторія прав людини, права людини, Європейський суд з прав людини, Конституція України.

Коли у 1996 р. у незалежній Україні було ухвалено Конституцію, в якій – вперше у вітчизняній історії – неабияку увагу було приділено основоположним правам людини, тоді стало цілком очевидним, що для нашої наукової юриспруденції ця проблематика набула надзвичайної актуальності і мала би стати навіть її концептуальним стрижнем. Тому саме тоді мені довелося запропонувати керівництву Академії правових наук України створити

у м. Львові нову науково-дослідну установу – Лабораторію прав людини (далі – Лабораторія).

Така пропозиція відразу дістала підтримку Головного вченого секретаря АПрН України, академіка Ю. М. Грошевого та її Президента – академіка В. Я. Тація, і в червні 1996 р. Президія АПрН України ухвалила з цього питання позитивне рішення. Невдовзі затверджується Статут Лабораторії як юридичної особи, а вже наступного

року публікуються перші наукові результати її діяльності [1].

Лабораторія повинна була, зокрема, сприяти науковому обґрунтуванню державної політики у галузі прав людини в напрямі удосконалення їх юридичного забезпечення та імплементації відповідних міжнародних стандартів. Задля цього вона мала проводити дослідження фундаментальних проблем теорії й практики здійснення прав людини і громадянина в Україні та брати участь: у розробці й науковому експертуванні законодавчих та інших нормативно-правових актів України з цієї проблематики та їх проектів; у підготовці й обґрунтуванні пропозицій щодо покращення юридичного забезпечення прав людини і громадянина в Україні відповідно до таких стандартів, стану дотримання прав людини в Україні; у поширенні знань серед юристів та населення про права людини і громадянина та про юридичні механізми їх здійснення й захисту; в організації навчально-просвітницьких заходів із цих питань.

З огляду на специфіку означених завдань, а також зважаючи на відсутність у той час вітчизняних аналогічних наукових інституцій, Лабораторії довелося започатковувати низку таких заходів, які були, образно кажучи, піонерськими.

Так, Лабораторія *вперше* в Україні:

- вдалася до розпрацювання сучасних концептуально-методологічних засад загальної теорії основоположних прав і свобод людини та її впровадження у навчальний процес й у законодавчу практику;

- відразу після ратифікації Україною (1997 р.) Конвенції про захист прав лю-

дини і основоположних свобод (далі – Конвенція) розпочала перекладати державною мовою, реферувати й публікувати рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ);

- провела у Львові (спільно з Інститутом конституційної та правової політики – COLPI, м. Будапешт) міжнародну двотижневу школу для молодих викладачів юридичних факультетів Білорусі, Молдови й України з питань використання у навчальному процесі Конвенції та практики її застосування ЄСПЛ (2001 р.);

- спільно з юридичним факультетом Регенсбурзького університету (Німеччина) та юридичним факультетом Львівського національного університету імені Івана Франка організувала у Львові Міжнародний симпозіум з релігійних прав людини, участь в якому взяли також науковці з Австрії, Білорусі, Литви, Німеччини, Польщі (2004 р.);

- започаткувала з 2005 р. щорічне проведення всеукраїнських, а згодом і міжнародних, «круглих столів» з антропології права, які тривали протягом десяти років і завжди супроводжувалися публікацією їх матеріалів;

- підготувала й опублікувала збірку афоризмів і прислів'їв народів світу щодо прав, свобод та обов'язків людини і громадянина (2001 р.);

- сформувала й видала спеціалізовані каталоги наукової літератури та інших джерел із проблематики прав і свобод людини та громадянина, які нараховували загалом майже 8300 назв публікацій (1996 р. і 2011 р.);

- організувала у Львові зустріч Голови ЄСПЛ п. Луціуса Вільдхабера з її науковими співробітниками (2005 р.);

– спільно з Інститутом відкритого суспільства (м. Будапешт) організувала проведення у Львові трирічної Програми для викладачів гуманітарних вищих навчальних закладів «Філософія прав людини» (2010–2012 рр.);

– починаючи з 2012 р. бере участь в організації і проведенні (спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, ЄСПЛ та юридичним факультетом Львівського національного університету ім. Івана Франка) щорічних Міжнародних форумів з практики ЄСПЛ, під час яких – у присутності близько 100 вітчизняних юристів-практиків і науковців – виступають зазвичай декілька суддів ЄСПЛ, юристів його Секретаріату і відомі вітчизняні фахівці;

– протягом 2007–2015 рр. здійснювала науковий супровід розробки й обґрунтування пропозицій з модернізації більшості праволюдних положень Конституції України відповідно до їхніх міжнародних стандартів (спочатку для Національної конституційної ради, потім для Конституційної асамблеї і, нарешті, для нинішньої Конституційної комісії). Кінцевим результатом цієї тривалої роботи Лабораторії став перший проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо прав, свобод і обов’язків)». Його було повністю опубліковано у журналі «Право України» (2015 р. № 10) разом із належною Пояснювальною запискою до нього та Порівняльною таблицею з відповідними статтями чинної Конституції.

Які ж ще є вагомі здобутки діяльності Лабораторії протягом двадцяти років?

Понад 40 випусків її «Праць», виданих двома серіями (перша – «Дослі-

дження та реферати», друга – «Коментарі законодавства і прав»), у т. ч. низка збірок реферованих перекладів рішень ЄСПЛ; участь в організації загалом близько двадцяти п’яти міжнародних і національних наукових та науково-практичних конференцій, «круглих столів», тренінгів; біля двадцяти захищених кандидатських дисертацій із загальнотеоретичних проблем прав та свобод людини – такими є найбільш значимі результати роботи колективу співробітників Лабораторії.

Видання Лабораторії нині знаходяться не тільки в основних вітчизняних публічних і вузівських бібліотеках, а й у бібліотеках Конституційного Суду України, Верховної Ради України, Верховного Суду України, а також ЄСПЛ.

Із-поміж найвідоміших творів співробітників Лабораторії назву, зокрема, такі монографії: «Реалізація прав людини: проблеми обмежування» (Львів, 2001; автори – П. М. Рабінович, І. М. Панкевич); «Актуальні проблеми загальної теорії прав людини» (Львів, 2006; автор – С. П. Добрянський); «Соціальна держава і права людини “другого покоління”» (Львів, 2006; автор – О. З. Панкевич); «Право людини на ефективний державний захист її прав та свобод» (Львів, 2007; автор – Т. І. Пашук. Він, до речі, тривалий час працює в Секретаріаті ЄСПЛ); «Економічні і соціальні права людини: європейські стандарти та їх впровадження в юридичну практику України (загальнотеоретичне дослідження)» (Львів, 2009; автор – С. О. Верланов); «Права людини: соціально-антропологічне дослідження» (Львів, 2009; автор – Д. А. Гудима); «Конституційно-правовий статус

людини: можливості удосконалення в Україні» (Львів, 2012; співавтори – усі наукові співробітники Лабораторії); «Юснатуралізм у філософії права» (Київ – Харків, 2013; автор – С. П. Рабінович); «Динамічне тлумачення юридичних норм» (Львів, 2013; автор – В. В. Гончаров); «Європейська Конвенція з прав людини та практика її застосування Європейським судом з прав людини як джерела права в Україні» (Київ, 2014; автори – П. М. Рабінович, О. В. Соловйов).

Ці та інші видання Лабораторії неодноразово діставали схвальні оцінки у публічних рецензіях [2].

Отож, мабуть, навряд чи буде перебільшенням стверджувати, що нині Лабораторія є помітним науковим осередком вітчизняної теоретичної юриспруденції – своєрідним «методологом» досліджень праволюднинної проблематики. Цей осередок і уособлює *львівську наукову школу теорії прав людини*.

Результати досліджень Лабораторії знаходять попит і у вітчизняній правотворчій, правоінтерпретаційній, правозастосувальній та правопросвітницькій практиці. Її співробітники брали участь, зокрема, у проектуванні «Основних засад державної політики у галузі прав людини» (ухвалених постановою Верховної Ради України від 10 липня 1999 р.); у підготовці – на запит Конституційного Суду України – низки висновків стосовно певних конституційних подань (2001–2013 рр.); в обговоренні на засіданнях Науково-консультативної ради при Верховному Суді України проектів постанов його Пленуму (2003–2005 рр.).

З огляду на міжнародний статус стандартів прав людини Лабораторія була «приречена» на дослідження й поширення цих стандартів. Тому цілком природним було те, що одним із основних і постійних напрямів її діяльності стало рефероване перекладання державною мовою й оприлюднення матеріалів практики ЄСПЛ. Загалом за час існування Лабораторії її співробітниками й помічниками було опрацьовано близько 500 таких його актів, які неодноразово видавалися окремими збірками [3] і тривалий час друкувались у декількох періодичних юридичних виданнях України (зокрема, у тижневику «Юридичний вісник України», а також у журналі «Право України»).

Та усі ці досягнення Лабораторії навряд чи були би можливими, якби не постійна доброзичлива підтримка з боку Президії НАПрН України та керівництва НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування, до складу якого Лабораторію було включено у 2001 р. (тодішній директор цього Інституту – академік НАПрН України, професор Ю. П. Битяк, нинішній директор – член-кореспондент НАПрН України, професор С. Г. Серьогіна).

За значну допомогу Лабораторії слова вдячності слід сказати також колишнім деканам юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка – академіку НАПрН України, професору В. Т. Нору, а також професору А. М. Бойку.

Нині у складі Лабораторії працюють: головний науковий співробітник (з виконанням функцій завідувача), академік НАПрН України П. М. Рабі-

нович; провідні наукові співпрацівники: кандидат юридичних наук С. П. Добрянський та доктор юридичних наук С. П. Рабінович; старші наукові співробітники: кандидати юридичних наук Д. А. Гудима й О. З. Панкевич; науковий співробітник, кандидат юридичних наук В. В. Гончаров, молодший науковий співробітник А. М. Наконечна. Усі вони, окрім іншого, беруть безпосередню участь і у впровадженні результатів лабораторних досліджень у навчальний процес на юридичних факультетах Львівського національного університету ім. Івана Франка і Львівського державного університету внутрішніх справ (зокрема, при викладанні таких навчальних курсів, як: «Захист прав людини», «Практика ЄСПЛ», «Основи загальної теорії прав людини», «Демократичні принципи та стандарти прав людини в ЄС та державах-партнерах»). Доцент кафедри теорії та філософії права Львівського національного університету імені Івана Франка Т. І. Ду-

даш, яка тривалий час працювала науковим співробітником Лабораторії, підготувала навчально-практичний посібник «Практика Європейського суду з прав людини», який тричі (у 2013, 2014 та 2016 рр.) видавався у Києві.

У подальших творчих планах Лабораторії, зокрема, дослідження шляхів і засобів ефективізації юридичних (насамперед конституційних) гарантій прав людини в Україні; започаткування з осені 2016 р. нової серії всеукраїнських міждисциплінарних щорічних «круглих столів» на тему «Права людини: філософський, теоретико-юридичний та політологічний виміри»; коментування новітніх конституційних й інших законодавчих актів (та нових їх проектів) щодо прав людини і громадянина; інтенсифікація ділових зв'язків і співпраці з зарубіжними праволюдними інституціями, закладами, дослідниками.

Адже двадцять років – це ще вік молодості!..

Список використаних джерел

1. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (До інтерпретації вихідних конституційних положень) / П. М. Рабінович // Пр. Львів. лаб. прав людини Акад. прав. наук України. Сер. II. Коментарі законодавства. – Вип 1. – X. : Право, 1997. – 68 с.
2. Право України. – 2002. – № 6; 2003. – № 10; 2004. – № 4, 12; 2005. – № 9.
3. Практика Європейського суду з прав людини. Вип. 1, 2, 3, 4. – Львів, 1997 – 2000 рр.; Вибрані рішення Європейського суду з прав людини (1993–2002 рр.). – Харків, 2003; Європейський суд з прав людини. Матеріали практики (1993–2003 рр.). – Київ, 2004; Європейський суд з прав людини. Матеріали практики (2004–2005 рр.). – Львів, 2006; Європейський суд з прав людини: матеріали практики (2006–2008 рр.) – Львів, 2009.

References

1. Rabynovych P. M. Prava ljdunu i gromadjanuna v Constytucii Ukrainu (Do interpretacii vuhidnuh constutyciynuh pologen // Pr. Ljviv. lab. prav ljudunu Academiji prav. nayk Ukrainu. Ser. II. Comentari zakonodavstva. – Vup 1. – Kh. : «Pravo», 1997. – 68 s.
2. Pravo Ukrainu. – 2002. – № 6; 2003. – № 10; 2004. – № 4, 12; 2005. – № 9.

3. Prackuka Evropeiskogo sydy z prav ljudunu. Vup. 1,2,3,4. – Ljvlv, 1997 – 2000 pp.; Vubrani rishennja Vubrani rishennja Evropeiskogo sydy z prav ljudunu. (1993 – 2002p.). – Kharkiv, 2003; Evropeiskuy syd z prav ljudunu. Materialu practucu (1993 – 2003 pp.). – Kyiv, 2004; Evropeiskuy syd z prav ljudunu. Materialu practucu (2004 – 2005 pp.). – Ljviv, 2006; Evropeiskuy syd z prav ljudunu. Materialu practucu praktiki (2006 – 2008 pp.) – Ljviv, 2009.

Стаття надійшла до редколегії 05.09.2016.

Рабинович П. М., доктор юридических наук, профессор, главный научный сотрудник Львовской лаборатории прав человека и гражданина Научно-исследовательского института государственного строительства и местного самоуправления Национальной академии правовых наук Украины, Украина, г. Львов
e-mail: rmp2009@mail.ru

Львовской лаборатории прав человека – 20 лет

В статье излагаются причины создания в 1996 г. в структуре Академии правовых наук Украины Львовской лаборатории прав человека, а также основные результаты ее исследовательской деятельности, участие в усовершенствовании Конституции и иного законодательства Украины, его толкования и применения. В частности, речь идет о подготовке и публикации в 2015 г. первого проекта Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины относительно прав, свобод и обязанностей».

Ключевые слова: Львовская лаборатория прав человека, права человека, Европейский суд по правам человека, Конституция Украины.

Rabynovych P. M., Doctor of Legal Sciences, professor of the Chair of the Theory and Philosophy of Law, Lviv National University after Ivan Franko, academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Ukraine, Lviv
e-mail: rmp2009@mail.ru

Lviv Laboratory on Human Rights – 20 Years

The article highlights reasons of creation in 1996 in the structure of the Academy of Legal Sciences of Ukraine Lviv Laboratory on Human Rights, as well as main results of its' research activities and promotion the process of Constitution and other legislation of Ukraine improvement, its' interpretation and application.

Namely during 20 years of Laboratory research activities there were published over 40 editions of its' «Works», presented in two series (first – «Researches and referats», second – «Commentaries of legislation and human rights»), including list of compilations of the European Court on Human Rights judgments translations;

participation in organization of about 25 international and national scientific and scientific-practical conferences, round tables, trainings; about 25 defended PhD dissertation on general theoretic problematic – these are the most significant achievements of the research activities of the collective of Laboratory co-worker. Publications of the Laboratory are located nowadays not only in the main public and universities libraries of Ukraine, but as well in the libraries of the Constitutional Court of Ukraine, Supreme Council of Ukraine, Supreme Court of Ukraine and in the premises of the European Court on Human Rights.

During 2007 – 2015 Laboratory provided scientific support of the elaboration and argumentation of the suggestions aimed at modernization of the most «human rights

protection» provisions of the Constitution of Ukraine according to their international standards (first for the National Constitutional Council, later on for the Constitutional Assembly, and finally for currently functioning Constitutional Commission). The final result of the long lasting scientific activities of the laboratory had become the draft-law of Ukraine «On amendments to the Constitution of Ukraine (in relation to human rights, freedoms and obligations)». It was published along in the magazine «Law of Ukraine» (2015 p., № 10) along with Explaining Note and Comparative Column on respective articles of the current Constitution.

Key words: Lviv Laboratory on Human Rights, human rights, European Court on Human Rights, Constitution of Ukraine.